

אנורקסיה כסוג של הקרבה

אביבית אגם דאלי

נהוג לחשוב כי תופעת 'הערצת הרזון' היא תופעה חדשה יחסית, המיוחסת לתרבות של שפע במזון, כזו המעריצה את מי שאיננו נכנע לפיתוי – ולא היא. המאמר מתייחס אל תופעת הפרעות האכילה כתופעה סוציולוגית-תרבותית שיש לה שורשים כבר בימי הביניים. הטענה המרכזית היא כי הפרעות אכילה הן תוצר של חברה המדכאת נשים – שהן מרבית קורבנותיה.

שעליהן לטפח את גופן. כניסתן כנשים לחברה הותנתה ברכישת סמלים. למשל, תעשיית הטקסטיל סיפקה מחוכים לנשים (תעשייה שפרחה במאה ה-19 ובתחילת המאה ה-20), המחוכים הצרו (תרתי משמע) את צעדיהן של הנשים והכבידו עליהן. העיסוק בגוף ובטיפוחו הפך לדומיננטי ולחשוב.

בחברת השפע תופעות כמו אנורקסיה נובעות מהשאיפה להיראות רזה. המראה שלי הוא אני. כלומר, זהו תוצר של חברת ראווה (בהוראתו של גי דבור) המאדירה את הצורה החיצונית.

לדעת סוזאן בורדו העיסוק הדומיננטי בגוף הפך לסוג של משמוע עצמי. כיוון שהיחס אל האספקט הגופני הוא מנוכר – כאילו הוא דבר מה זר – לא חלק מהעצמי (not self כהגדרתה) וכפי שתיאר אותו אפלטון בפידון: הגוף הוא המעטפה הגשמית של העצמי (self), כמו מכונה המשרתת את האני' זוהי מעין מקבילה לקיום החייתי. על פי ראיית העולם הזו הגוף נחוזה כמעין כלא שממנו מבקשת הנשמה לברוח. הגוף הוא האויב. גישה דואליסטית זו מסבירה מדוע הנצרות מתייחסת אל המין כאל מינות. ואכן, דמותה של הזונה שהפכה לקדושה – מריה מגדלנה מציגה את תמצית הרעיון הנוצרי: הזונה שמרגע ש"חזרה בתשובה" הפסיקה להיענות לכל צורכי הגוף, לרבות סיפוק רעב. בימינו רזון הוא כמעט תנאי הכרחי לאישה הרוצה להיחשב יפה. אך אם מתייחסים לפעולות שמבצעים בגוף על מנת להיראות יפה, מנקודת מבטה של החברה – הרי מדובר בסוג של גרימת כאב. (זאת לצד פעולות כמו פירסינג, טאטו ודומיהן ויתר הפרעות האכילה) הגוף הופך לגורם זר שיש להילחם בו: להכפיף אותו לרצונותינו. הדרך היחידה לזכות במשחק הזה היא להרוג את תחושות הגוף ורצונותיו. זה מה שרבות מהאנורקטיות רואות כמטרתן העיקרית.

מעבר לאיבוד התיאבון, האישה האנורקטית (זו המרעיבה עצמה) שבויה בתשוקתה למזון, ממש כפי שאוגוסטין תיאר את

מאמר זה מתייחס אל מה שנהוג לכנות "פולחן הרזון" או "הערצת המראה הרזה" בכלל ואל תופעת האנורקסיה בפרט. תופעה זו מקושרת בעיקר לנשים לאורך ההיסטוריה ואינה רק תוצר של התקופה המודרנית. האנורקסיה של זמננו היא אחת מתוצאותיו של "פולחן הגוף" וביטוי קיצוני שלו. האנורקסיה היא מחלה המתבטאת בהרעבה עצמית בלתי נשלטת העשויה אף להסתיים במוות.

ההקשר ההיסטורי של תופעת ההרעבה העצמית מתחיל כבר בימי הביניים כפי שמציינות חוקרות כמו ברוך ובורדו (Bordo, 1997; Bruch, 1997). מדובר בדרך כלל בנשים שהתפרסמו כקדושות כי הרעיבו את עצמן וזכו להערכה רבה בשל כך (למשל קתרינה מסיינה שפרנסה את גופה רק מלחם הקודש ומשתיית מוגלה של חולים). גם באירופה הוויקטוריאנית זכתה תופעת ההרעבה להכרה. ההרעבה נתפסה כהתעלות על הגשמיות של הגוף. השליטה במזון ביטאה אצל הקדושות שליטה על גופן ועל תחושותיהן. שליטה זו היא שהפכה אותן לקדושות בעיני החברה שהן חיו בה. כך הן הצליחו להשיג לעצמן מעמד מיוחד. מבחינה מסוימת, הערצת הרזון פעלה להעלאת הסטטוס של האישה הרזה בתקופות שונות בהיסטוריה, אך בה בעת היא פעלה נגדה – כי היא סיכנה בפועל את המשך חייה. מבחינה זו האישה הרזה הקריבה עצמה על "מזבח" הרזון.

סוזאן בורדו טוענת כי בחברה המודרנית היחס כלפי הגוף השתנה מיחס של זלזול כלפיו אל הפחד המודרני של אובדן שליטה. היא טוענת כי הלהיטות לשמירת הגוף במצב של רזון נובעת מרצון לשלוט בו. כיוון שאין לנו הרבה שליטה בעתידנו, הדבר היחיד שנוותר לנו הוא לשלוט בגופנו. מצב של חוסר שליטה מייחד יותר נשים מאשר גברים.

בעולם המודרני הפציפיטיות הראשונות שאובחנו כאנורקטיות היו כולן בנות המעמד הבינוני והגבוה. כולן התחנכו לחשוב

<p>האנורקטית מבקשת "לצאת מגופה" – זהו סוג של מחאה. היא חשה כי החברה לא מאפשרת לה להתפתח בדרכים בהן היא הייתה יכולה להתפתח לו ניתן לה. כך היא הופכת לסוג של קורבן.</p> <p>האישה הסובלת מהפרעת אכילה מרגישה כי התרבות סוגרת עליה ולא מאפשרת לה להתפתח. לצערנו, סוג זה של מחאה נשית, באופן פרדוקסלי, משרת את התרבות הפטריארכלית, המבקשת לשמר את האישה כיצור חלש וכנוע. השליטה היחידה שנותרת לאישה היא השליטה בגופה, אך זו פוגעת בה. כלומר, בתור מחאה פמיניסטית, האובססיה להיות רזה פועלת נגד הנשים האנורקטיות ולא בעדן. כך הן הופכות לקורבן. קורבן של עצמן וקורבן של חברת השפע המעודדת אותן לרזות עוד ועוד.</p>	<p>היות האדם שבוי בתשוקות מיניות. רבות מהסובלות מהפרעות מזון מתארות את הרעב כ"הרמת ידיים" לנוכח דחפים ביולוגיים וכנניעה להם, ולא כמילוי צורך פשוט של הגוף האנושי.</p> <p>הנשים הללו מתייחסות לרעב כאל אויב חודרני. הן אינן חוות את הגוף כחלק מעצמן אלא כחלק חיצוני להן, המפריע להן. יחס כזה אל הגוף, טוענת החוקרת הילדה ברוך, הוא טיפוס לכול מי שסובל/ת מהפרעות אכילה. אנשים עם בעיות אלו מתקשים להבחין בחום, קור וכדומה, כיוון שהם חשים מנותקים מגופם. היחס אל הגוף הוא כאל גורם עוין וחיצוני. הנשמה מתוארת כלכודה ב"כלא" הזר הזה ששמו "הגוף". היחס אל הגוף מזכיר את זה שעליו דנו אוגוסטין ואפלטון. כלומר, יחס זה מוטמע היטב בתרבותנו.</p> <p>אוגוסטין מתאר את שני הרצונות הקיימים בו ומתנגשים</p>
<p>הנשים המרעיבות עצמן רואות את הגוף הנשי כמופקר וכשהוא מונגה על פי רצונן (כלומר מורעב לאורך זמן) הוא הופך ל"גברי" (למשל על ידי כך שהווסת של האישה נעלמת עקב ההרעבה). זכר למרות תחושת ההתעלות בעקבות השליטה בגוף עם הירידה במשקל, למעשה מוביל הדבר להרס עצמי. תופעה זו, כפי שהוסבר במאמר, אינה תופעה חדשה, אך הצורה שהיא מקבלת היא תוצר משתנה של החברה המפיקה אותה: בימי הביניים לתופעה היה גוון דתי ובימינו היא מקבלת צביון חזותי, של ראוהו.</p> <p>דוגמה אחת המתייחסת לתפיסת הגוף הנשי נמצא ביצירתה של האמנית בת זמננו יאנה סטרבק, ששמה "וניטס, שמלת הבשר של אלבינו אנורקטי". יצירה זו מעמתת את הצופה ישירות עם התפיסות המקובלות של החברה לגבי הגוף הנשי: ביצירה היא מתייחסת אל אופן הצגת הנשים וגופן כמו היו חתיכות בשר. יאנה סטרבק מציגה אישה "הלובשת" שמלה התפורה מפיסות בשר פרה. הבגד מייצג בעצם את הבשר החשוף, העירום, (מסבירה מרי שק): כלא השמלה הוא גם חירות הבשר, להזכירנו ששליטתה של האישה על גופה היא נושא הנמצא על סדר היום החברתי. גם שמלת הבשר של סטרבק מצביעה על ההתבלות המהירה של הגוף ועל היות פולחן הנעורים אך מקסם שווא. בנוסף לכך, השימוש בבשר חי המונח ישירות על גופה של האישה יוצר אסוציאציה לרצח וגם מבחינה זו האישה מוצגת כקורבן. קורבן של מיתוסים שהחברה מאדירה על חשבון בריאותה הנפשית והפיזית.</p>	<p>ביניהם כל העת: מחד, זה הגופני, הארצי והשני – הרוחני. גם האישה האנורקטית מתארת את המאבק המתחולל בה בין "טוב" ל"רע", בין המוח לבין הגוף וצרכיו כפי שהראו חוקרים שבדקו את הנושא.</p> <p>במאבק זה הרזון מייצג את ניצחון הרצון על הגוף, והגוף הרזה מקושר אסוציאטיבית עם טוהר. לעתים קרובות מיניות מתנגשת עם הפרעות אכילה. האישה האנורקטית כמו קדושה נוצרייה, מעוניינת להימנע מיחסי מין והפרעת האכילה היא תירוץ בעבורה להימנע מהם. כך היא הופכת לסוג של אנדרוגינוס. היא אינה מעוניינת למשוך מינית את הגבר. כלומר, הפרעת אכילה היא מקרה קיצוני של הערצת הרזון. (אותו רזון שהוא אידאל היופי, שמטרתו המקורית הייתה דווקא למשוך מינית את הגברים).</p> <p>ההתייחסות אל הגוף כאל גורם חיצוני זר ומנוגד ברצונותיו לאלו של הנשמה הוא מוטיב חוזר במסורת של תרבות המערב (תרבות יוון והנצרות). הדואליזם הוא עתיק – מימי אפלטון. כיום עוד ועוד אנשים (בפרט נשים) חשים כי אין להם כמעט שליטה על אירועים מחוץ לעצמם, אך הם כן יכולים לשלוט בגופם ולבחון את גבולות היכולת שלהם.</p> <p>החלום להיות "צעיר לנצח" אינו חדש. מה שמייחד את תקופתנו הוא שהניצחון על המוות הפך לפנטזיה מדעית יותר מאשר למיתולוגיה דתית או פילוסופית. אנו עובדים על שמירת הגוף הצעיר והגמיש של גיל 20 בגיל 40 ואחרי.</p> <p>כאשר נשאלות נשים הסובלות מהפרעות אכילה מהי המשמעות ותפיסת המגדר אצלן, הן מציגות מחד – פחד וסלידה מהתפקידים הנשיים המסורתיים ומההגבלות החברתיות, ומאידך – פחד מהנשיות עצמה. מתבררות אנורקטיות מפחדות לגדול ולהיפך לנשים עם גוף נשי. הן רוצות להישאר כמו פיטר־פן צעירות לנצח. או יותר נכון, הן מאמצות מראה "פיטר־פני" של נער.</p>

